

BISKUPI I WŁADCY ŚWIECCY RUSI W ORBICIE POLITYCZNYCH WPŁYWÓW MOSKWY DOBY METROPOLITY CYPRIANA

MARCIN GRAŁA

HISTORIA
HEREDITAS
ECCLESIA

Marcin Grola

BISKUPI I WŁADCY ŚWIECCY RUSI
W ORBICIE POLITYCZNYCH
WPŁYWÓW MOSKWI
DOBY METROPOLITY CYPRIANA

TOM 9

SERIA POD REDAKCJĄ

KS. DR. HAB. ANDRZEJA BRUŹDZIŃSKIEGO, PROF. UPJPII
I DR. HAB. TOMASZA GRAFFA

MIĘDZYNARODOWY KOMITET REDAKCYJNY:

KS. PROF. DR. HAB. JACEK URBAN – PRZEWODNICZĄCY, POLSKA
MGR. PŘEMYSL BAR, PH.D., CZECHY
JUDR. MGR. GABRIEL LUKÁČ, SŁOWACJA
PROF. DR. HAB. ZDZISŁAW NOGA, POLSKA
PROF. PHDR. JIŘÍ TRÁVNÍČEK, CZECHY
KS. DR. HAB. ROBERT TYRAŁA, PROF. UPJPII, POLSKA
KS. PROF. DR. HAB. ANDRZEJ WITKO, POLSKA

Marcin Gła

BISKUPI I WŁADCY ŚWIECCY RUSI
W ORBICIE POLITYCZNYCH
WPŁYWÓW MOSKWY
DOBY METROPOLITY CYPRIANA

KRAKÓW 2020

Marcin Grala
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II
 <https://orcid.org/0000-0001-6792-0643>
 marcin.grala@upjp2.edu.pl

© Copyright by Marcin Grala, 2020

Recenzenci: dr hab. Lidia Korczak, prof. UJ; prof. dr hab. Małgorzata Dąbrowska

Opracowanie redakcyjne: Justyna Ostafin

Projekt okładki: Marta Jaszczyk

Wykonanie map: Сцяпан Цемушаў (Stsiapan Tsemushau)

ISBN 978-83-8138-375-2 (druk)
ISBN 978-83-8138-376-9 (on-line, pdf)
<https://doi.org/10.12797/9788381383769>

Publikacja dofinansowania z subwencji przyznanej
dla Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie w roku 2020

Uniwersytet Papieski
Jana Pawła II
w Krakowie

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.com.pl>

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział I. Cyprian – wokół starań o metropolitalny tron	23
1. Przybycie Cypriana na Ruś	23
Filoteusz wspiera Moskwę	27
Przełom	34
Filoteusz i Aleksey. Ograniczone zaufanie	42
Misja Jana Dokiana	44
Działalność Cypriana na Rusi do momentu metropolitalnej nominacji	47
Powody nominacji metropolitalnej Cypriana. Próba odpowiedzi	54
2. Moskiewskie plany wobec metropolii po śmierci Mitiaja	64
Aleksey i problem następstwa na metropolitalnym tronie	64
Cyprian i Mitiaj w walce o metropolię	82
W drodze do tronu patriarchy	95
3. Pimen i pogłębiony zamęt	100
Problem tajemniczej śmierci Mitiaja	100
Kandydat posłańców i decyzje patriarchy Nila	105
Pojednanie Dymitra Iwanowicza z Cyprianem	112
Drugie wygnanie Cypriana z Moskwy	123
Między Pimenem a Dionizym	135
Tryumf Cypriana	143
Rozdział II. U boku nowego władcy	157
1. Problem Nowogrodu	161
2. Cyprian i opanowanie Niżnego Nowogrodu przez Wasyla I	169
3. Najazd Timura	174
4. Stosunki z Litwą	183

Rozdział III. Księstwo i eparchia twerska	205
1. Biskup Wasyl i walka Michała Aleksandrowicza z Moskwą	205
2. Biskup Etymiusz – Twer w okresie cerkiewnej smuty	212
3. Biskup twerski Arseniusz. W służbie księstwu i metropolicie	227
 Rozdział IV. Riazan – biskupi w cieniu Olega	 265
1. Czasy władzy Wasyla II	265
2. Riazan w okresie cerkiewnej smuty	278
3. Jeremiasz i Teognost – biskupi na straży stabilizacji?	294
 Rozdział V. Suzdal i Niżny Nowogród. Upadek wielkich idei	 305
1. Dionizy Suzdalski – biskup skłóconych Konstantynowiczów	305
2. Księstwo Suzdalsko-Niżnonowogrodzkie wobec kandydatury Dionizego Suzdalskiego na metropolitę	318
3. Upadek politycznego i eparchialnego znaczenia	325
 Zakończenie	 335
 Bibliografia	 343
 Summary	 367
 Indeks osobowy	 371

Wstęp

Szczególnie istotnym momentem dziejów Europy Wschodniej w średniowieczu był obfitujący w ważne przemiany wiek XIV. Obserwowany od połowy stulecia kryzys wewnętrzny Złotej Ordy, znaczny wzrost potęgi litewskiej oraz stopniowo rodząca się (choć ograniczona póki co do ziem Rusi Zaleskiej) mocarstwowość moskiewska były głównymi determinantami kształtującymi polityczny krajobraz wspomnianego obszaru. Wymienione czynniki spowodowały, że w pewnym momencie między Moskwą a Wilnem rozpoczęła się rywalizacja o dominację nad Rusią. Walka nie miała charakteru jedynie zbrojnego, jak to było w przypadku trzykrotnych wypraw Olgierda pod kamienne mury, ledwie co wybudowanego, moskiewskiego kremla. Istotną rolę odgrywał w niej także element ideologiczny.

Od czasów metropolitów Piotra i Teognosta siedzibą stojących na czele ruskiej metropolii hierarchów stała się Moskwa. Będąc miejscem przebywania zwierzchników ruskiego prawosławia, ośrodek ten mógł wzrastać w siłę nie tylko w aspekcie politycznym, lecz również ideologicznym. Szczególnie wyraźnie zjawisko to można zaobserwować w momencie pasterzowania metropolity Aleksego, który z wielkim zaangażowaniem dbał o interesy Wielkiego Księstwa Moskiewskiego, a także wytrwale współpracował z jego władcami. Niezmiernie korzystna dla Moskwy sytuacja zmieniła się, gdy w granicach Wielkiego Księstwa Litewskiego znalazł się Kijów – tytularna stolica prawosławnej metropolii ruskiej. Wówczas Olgierd rozpoczął intensywne starania o wyzwolenie swych prawosławnych poddanych spod jurysdykcji rezydujących od kilku dekad na Rusi Północno-Wschodniej metropolitów. Działania litewskiego władcy, które miały na celu utworzenie odrębnej jednostki kościelnej lub powołanie na tron metropolitów ruskich osoby mu sprzyjającej, spotkały się z reakcją władcy Moskwy Dymitra Iwanowicza oraz rezydującego w Moskwie metropolity Aleksego. W ten sposób konflikt polityczny wszedł na grunt cerkiewny. Zaostrzające się spory zaniepokoiły patriarchę w Konstantynopolu, który w celu zbadania spraw i załagodzenia konfliktu zaczął wysyłać

na Ruś zaufanych posłańców. Jednym z nich był wszechstronnie utalentowany, pochodzący z Bułgarii patriarszy apokryzjariusz Cyprian.

Pojawienie się na Rusi tego duchownego i późniejsza jego nominacja na nowego metropolitę spotkały się ze zdecydowanym sprzeciwem Moskwy. W opozycji do decyzji patriarchy wielki książę Dymitr Iwanowicz przedstawił swoich kandydatów. Pierwszym był Mitiaj, a po jego niespodziewanej śmierci Pimen. W łonie ruskiego prawosławia rozpoczął się okres długotrwałych walk i starań o obsadę metropolitalnego tronu zwany w historiografii „cerkiewną smutą”. Po wielu latach, w roku 1389, Cyprian ostatecznie został przyjęty w Moskwie, gdzie sprawował funkcję metropolity aż do swej śmierci w roku 1406. W dziejach prawosławia na Rusi jego pontyfikat zajmuje miejsce szczególne. Jako duchowny ukształtowany w Bizancjum prezentował szerokie, wykraczające daleko poza regionalny partykularyzm pojmowanie prawosławnej wspólnoty chrześcijańskiej. Dlatego z imieniem Cypriana wiąże się nie tylko zakończenie sporów o obsadę metropolii, lecz także ożywienie kulturowe i religijne na Rusi oraz ważna z punktu widzenia historii całego regionu śmiała wizja zwołania soboru, na którym poruszone miały być kwestie unii cerkiewnej.

Wielką troską Cypriana była kwestia zachowania na Rusi względnego pokoju. Zażegnanie politycznego konfliktu, który zaczął wchodzić także w przestrzeń cerkiewną, leżało u podstaw jego przybycia na Ruś. W późniejszym okresie kwestia ta nadal pozostała aktualna. Pokój na ogromnym obszarze zarządzanej przez Cypriana metropolii był rzeczą konieczną, by metropolita mógł w nieskrępowany sposób wypełniać powierzone mu zadania duszpasterskie. Pozbawiona konfliktów ruska wspólnota prawosławna mogła także wydatniej wspierać stojący na krawędzi unicestwienia Konstantynopol, co blisko związanemu z patriarchą Cyprianowi nie mogło być obojętne.

W pierwszej kolejności niezwykle istotnym zadaniem było minimalizowanie napięć między Litwą a Moskwą. Rozgorzały za panowania Olgerda konflikt w zasadzie zdominował sytuację polityczną w regionie w przededniu przybycia Cypriana na Ruś. Spory Wilna i Moskwy były dla spraw cerkiewnych o tyle istotne, że Wielkie Księstwo Litewskie przez dłuższy czas stało na konfesyjnym rozdrożu, a ostatecznie wybrało przyjęcie chrześcijaństwa w obrządku łacińskim. Rywalizacja Litwy i Moskwy i prowadzona przez władców tych państw polityka wobec funkcjonowania metropolii nie są zagadnieniami pomijanymi w historiografii. Jednak przy analizie sytuacji politycznej regionu w omawianym okresie nie powinno się zapominać o znaczeniu konfliktów wynikających z politycznych ambicji wyrażanych przez władców z innych ośrodków. W czasie bezpośrednio poprzedzającym decyzję patriarchatu o wysłaniu Cypriana na Ruś były to przede

wszystkim Twer, Riazan i Księstwo Suzdalsko-Niżnonowogrodzkie¹. Tamtejsi książęta również widzieli, jak od czasów pasterzowania metropolity Aleksego wyraźnie zauważalne stały się korzyści wynikające z zaistniałego w Moskwie swoistego „sojuszu ołtarza z tronem”. Również w okresie trwania „cerkiewnej smuty” czynnik polityczny mocno wpływał na kwestie kościelne. Stąd przedmiotem podejmowanych badań jest szeroko pojęta polityka kościelna na Rusi Północno-Wschodniej na przełomie XIV i XV wieku. W przeprowadzonym studium nie skupiono się jednak na temacie samej tylko Moskwy i kreowanej tam polityki względem funkcjonowania metropolii, co jest problem dość dobrze opracowanym w nauce. Obok tego ważnego zagadnienia poruszono także kwestie innych, wspomnianych ośrodków politycznych. Zadaniem pracy jest przeanalizowanie, jak w tym newralgicznym czasie wyglądał stosunek lokalnej władzy świeckiej do miejscowych władzy. Czy kopiowano wypracowane w Moskwie wzorce, wedle których biskupi współpracowali z władzą świecką, czy też dało się zauważyć prowadzenie jakiejś własnej polityki cerkiewnej czy to przez ośrodek książęcy, czy biskupi? Czas sporów o obsadę tronu metropolitalnego sprzyjał pojawianiu się różnych koncepcji funkcjonowania Cerkwi. Ciekawa wydaje się więc kwestia stosunku lokalnych książąt i biskupów do toczących się wydarzeń. Czy biernie je obserwowano, czy też pojawiały się jakieś plany działań mające na celu wsparcie tego czy innego kandydata? Okres działalności Cypriana na Rusi obejmował także i te uwarunkowania, a ustosunkowanie się do problemu relacji Moskwy z Twerem, Księstwem Suzdalsko-Niżnonowogrodzkim i Riazaniem stanowiło ważny element jego posługi, gdy wreszcie usankcjonował swoją metropolitalną funkcję.

Podejmując się próby tego rodzaju rozważań, kierowano się nadzieją, że przeanalizowanie wspomnianych zagadnień uzupełni znany w historiografii obraz polityczny Europy Wschodniej w kluczowym momencie przełomu XIV i XV wieku o nowe spostrzeżenia z zakresu historii Cerkwi prawosławnej na Rusi. Pełniejsza panorama sporów politycznych i kościelnych tego okresu ułatwić może zrozumienie głębszych przemian geopolitycznych, wśród których na pierwszy plan wydają się wyłaniać: związek Litwy z Polską, ze szczególnym uwzględnieniem

1 Specyfika ustroju politycznego Republiki Nowogrodzkiej, jak również wyjątkowa pozycja tamtejszych eparchów spośród innych hierarchów ruskiego prawosławia spowodowały, że w niniejszym studium nie zdecydowano się na podjęcie odrębnych rozważań na temat Nowogrodu Wielkiego. Złożone relacje tego wyjątkowego ośrodka politycznego i cerkiewnego z Moskwą i zwierzchnikami metropolii z pewnością zasługują na szczegółowe, oddzielne opracowanie. W prezentowanej pracy kwestie nowogrodzkie oczywiście są obecne, jednak poruszono je jedynie tam, gdzie wymagał tego prowadzony wywód.

zaistniałych przeobrażeń religijnych, oraz stopniowy wzrost znaczenia Moskwy jako siły politycznej i ideologicznej w regionie.

Zgodnie z tytułem praca obejmuje okres działalności Cypriana na Rusi. Jego przybycie z Konstantynopola, walka o uznanie metropolitalnej godności i w końcu działalność jako zwierzchnika ruskiego prawosławia to ponad trzy dekady dość burzliwej historii Rusi Północno-Wschodniej. Ponieważ źródła nie precyzują dokładnego momentu przybycia Cypriana na Ruś, ściśle określenie ram czasowych pracy nie jest do końca możliwe. Tym bardziej że dla omówienia genezy przysłania patriarchalnego apokryfariusza czy też zaistnienia sporów politycznych między Moskwą, Twerem, Riazaniem i Niżnym Nowogrodem niekiedy konieczne było omówienie sytuacji z lat sześćdziesiątych XIV wieku. Datą zamykającą temat książki jest moment śmierci Cypriana we wrześniu 1406 roku, gdy po raz pierwszy od momentu jego przybycia na Ruś Litwa i Moskwa ponownie znalazły się w stanie wojny.

Pracę podzielono na pięć rozdziałów, przy czym dwa pierwsze, najbardziej obszerne, z racji nakreślenia tła historycznego stanowią niejako oś całej rozprawy. Rozdziały te omawiają dzieje Cypriana od momentu jego przybycia na Ruś, starania o uznanie metropolitalnej godności w Moskwie za czasów Dymitra Iwanowicza (rozdział I) i w końcu okres współpracy z nowym moskiewskim władcą – Wasylem (rozdział II). W części tej przeanalizowano politykę cerkiewną wspomnianych moskiewskich władców, ze szczególnym uwzględnieniem motywacji i poczynąń bardzo aktywnie działającego na tym polu księcia Dymitra. Dwa pierwsze rozdziały pracy są więc rekonstrukcją wydarzeń, które doprowadziły do „cerkiewnej smuty”, opisem jej przebiegu i działalności Cypriana już po jej zakończeniu.

W rozdziale trzecim skupiono się na Twerze, który z racji położenia między Litwą i Moskwą oraz ścisłych powiązań rządzącego tam Michała Aleksandrowicza z Olgierdem siłą rzeczy stał się niezwykle istotnym ośrodkiem politycznym w regionie. Nie przypadkiem wyprawy Giedyminowicza na Moskwę na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XIV wieku organizowane były z powodu spraw twerskich. Destabilizacja polityczna, która doprowadziła do zamieszania w przestrzeni cerkiewnej, wynikała z nieporozumień, jakie funkcjonowały w trójstronnych relacjach między Wilnem, Twerem i Moskwą. Bardzo istotne pozostaje także to, że metropolita Aleksy próbował poskromić twerskiego władcę za pomocą środków cerkiewnych. To wszystko spowodowało, że w Twerze zdawano sobie sprawę z wagi polityki kościelnej, którą starano się aktywnie prowadzić także poprzez bezpośrednie kontakty z Konstantynopolem.

*Bishops and secular rulers of Ruthenia
under the political influence of Moscow
during the time of Metropolitan Cyprian*

Summary

The subject of this dissertation is the broadly understood church policy in North-Eastern Ruthenia at the turn of the 15th century. At that time, the political situation in this region was dominated by the rivalry between Moscow and the Grand Duchy of Lithuania as well as other local political entities involved that wanted to retain their independence. Political disagreements that emerged in Ruthenia at the end of the 14th century were not limited to military conflicts. Since Metropolitan Alexius associated himself with Moscow, it became apparent that ecclesiastical influence began to play a very important role as well. Alexius used his power and ecclesiastical authority to tame the political ambitions of the rulers of Tver and Suzdal. Soon, he was using the same weapon in the conflict between Moscow and the Grand Duchy of Lithuania.

The involvement of the head of the Ruthenian Orthodox Church in the political conflict threatened to divide the local Church, which raised worries of the patriarch. In order to salvage the situation, a decision was made in Constantinople to choose a much more neutral politically metropolitan for Ruthenia. The choice was made of Cyprian, a close Bulgarian associate of Patriarch Philoteus. The decision was not well received in Moscow where Prince Dmitri Ivanovich Donskoy had completely different plans regarding the Eastern Orthodox Church. Consequently, the Ruthenian Orthodox Church entered a period of prolonged disputes over the appointment of the metropolitan (1378–1389). The protégés of the Moscow ruler, Mitya, Pimen, and Dionysius of Suzdal, did not manage to obtain the position. Finally, Constantinople confirmed the earlier decision that Cyprian should become the Metropolitan of Kiev and All Rus'. The decision mostly resulted from the increasingly complicated political and religious situation in the Grand Duchy of

Lithuania. Cyprian was very well informed in these matters, and importantly, he was respected and valued by the rulers of the Grand Duchy of Lithuania, therefore, it is not surprising that the patriarch saw him as the best candidate for the position of the Ruthenian metropolitan. The abovementioned conflict in the Ruthenian Orthodox Church and the changing fates of individual candidates for the position of the metropolitan are discussed in detail in Chapter I.

After 1389, Cyprian was finally able to act freely as the head of the Ruthenian Orthodox Church. His actions are discussed in Chapter II, which demonstrates that the Metropolitan fully understood the importance of the issue of Lithuanian-Moscow relations. Hence, despite his acting in accord with the new Moscow ruler Vasily I, he also strived to meet the expectations of Vytautas, the ruler of the Grand Duchy of Lithuania. Skillful maneuvering with the aim of satisfying both sides was not very difficult when Lithuania and Moscow maintained good mutual relations. It became more of a challenge after the alliance between Vytautas and Khan Tokhtamysh was formed in 1399, since when the relations started to deteriorate. Nevertheless, Cyprian continued to mediate and did his best to keep the peace and prevent the new conflict from affecting the Ruthenian Church.

However, the peace in Ruthenia did not depend solely on the sensitive relations between Lithuania and Moscow. It was also of the utmost importance to tame political ambitions of other rulers. Besides the aforementioned Tver and Suzdal, an important political role was also played by Ryazan. The rulers of these principalities knew very well that the political conflict in Ruthenia was greatly influenced by religious matters. According to certain sources, the Prince of Tver was particularly active in this respect, which is described in Chapter III. The Prince managed to cooperate with local bishops, especially Vasily and Arsenius. He also cooperated with the Metropolitan in order to remove another bishop, Euthymius, when he discovered the actions of Euthymius conflicted with his own political projects.

Oleg of Ryazan, who was forced to maneuver between Moscow and the Golden Horde for many years of his rule, was also sensitive to the conflict in the Ruthenian Orthodox Church. As a result, Ryazan, which was both a center of secular authority and a bishopric, held, for various reasons, a negative stance towards Cyprian during the period of conflict for the position of the metropolitan (Chapter IV). Furthermore, the rulers of Nizhny Novgorod and Suzdal felt entitled to join the Ruthenian Church disputes (Chapter V) since one of the candidates for the appointment, Dionysius of Suzdal, came from the area. Dionysius was mostly concerned with the broadly understood interests of the ecclesiastical metropolis, but some sources indicate that he also cared for the wellbeing of the particular

church he represented. When Cyprian was finally recognized as the sole head of the Ruthenian Church, he began to interfere substantially in the affairs of the local dioceses. In Tver and Ryazan, he replaced the bishops whom he did not trust with clergymen closely associated with himself. He also made efforts to lessen the importance of the diocese in Suzdal.

In fact, during the time when Metropolitan Cyprian was able to perform his ecclesiastical functions in Ruthenia freely, the conflicts between Lithuania and Moscow were actually subdued. Neither did the actions of the rulers of Tver, Suzdal, and Ryazan destabilize the political situation in the region. It is difficult to determine to what extent this was due to purely political factors rather than the influence of Cyprian. However, his considerable activity in regard to the stabilization of the region demonstrates that his actions must have had some impact on the developments in Ruthenia.

Keywords: Alexius, Cyprian, Dionysius of Suzdal, Mitya, Pimen, Dmitri Ivanovich Donskoy, Vasily I Dmitriyevich, Vytautas the Great, divide in the Eastern Orthodox Church, the rise of the power of Moscow, Kiev Metropolis, Lithuanian-Moscow relations

Indeks osobowy

A

- Abduła 73
Abraham Władysław 64
Aleksander Chwost 273
Aleksander Michajłowicz, książę wiaźmieński 196
Aleksander Patrykiewicz Starodubski 299
Aleksander twerski, książę 210
Алексеев Анатолий А. 19, 48, 158, 206, 281, 314
Aleksy (Алексей), metropolita kijowski i ruski 7, 9–11, 23–24, 26–28, 30–34, 36–48, 51–55, 57–61, 63–65, 67–70, 72–85, 87, 90–92, 96, 99, 101, 108–111, 113, 128, 141, 146, 150–151, 153–154, 159–160, 170, 187, 203–205, 207–215, 224, 227, 229–231, 236, 238, 257, 272–274, 279, 305–308, 312–315, 318, 325, 334–336, 338–340
Aleksy Aaron, abp suzdalski 172
Aleksy, bp suzdalski 306
Амелькин Андрей О. 115
Anastazja riazańska, córka Olega Riazańskiego 275
Anastazja, córka Jerzego Światosławowicza 195
Andronik IV Paleolog, cesarz bizantyński 81, 105–106
Andrusiewicz Andrzej 86, 223, 294
Andrzej Aleksandrowicz twerski 205
Andrzej Bogolubski 179
Andrzej Dymitrowicz doński, książę możajski 133, 135, 237
Andrzej Konstantynowicz (Ондреи, Андрея Константинович) 306, 308, 312
Andrzej Olgierdowicz Połocki 116–117, 121, 131, 140–141, 183–185, 278, 286
Annalista Toruński 194
Antoni IV, patriarcha Konstantynopola 23, 48, 51, 53–58, 66, 69, 83, 104, 106–107, 137–138, 142, 144, 146–147, 151, 153, 155, 157, 161–162, 165, 171–174, 214, 226, 234, 237, 338–339
Antoni Pieczerski św. 228, 230
Antoni, bp halicki 34, 36, 42–44, 190
Antoni, bp turowski 200, 239, 339
Arpasz, przywódca tatarski 279
Arseniusz (Арсений) Twerski św., bp 161, 216, 218, 220, 227–231, 234–241, 243, 245–259, 262–264, 292, 340
Atanazy Wysocki Starszy 25, 124

Atanazy, bp rzyński 278–280
 Awerjanow Konstantin A. (Аверьянов Константин А.) 119–120
 Awwakum, poseł 28, 45–46
 Азбелев Сергей Н. 120, 134

B

Bajeżid (Bajazyd) I Błyskawica, sułtan 153
 Balga, komtur 201
 Baraniewski Waldemar 12
 Baranowski Wojciech 64
 Барбашев Александр И. 189, 191, 260
 Bardach Juliusz 12
 Barker John W. 106
 Barsow Timofiej W. (Барсов Тимофей В.) 16, 24, 41, 56, 108, 183
 Bataj (Bataj), chan Złotej Ordy 130, 317
 Bendza Marian 24
 Berdibek (Berdi Beg), chan Złotej Ordy 316
 Bielowski August 34
 Бернадский Виктор Н. 164, 167–168, 259
 Бескровный Любомир Г. 121, 175
 Biepałow Roman A. (Беспалов Роман А.) 14, 168, 186–187, 189, 195–197
 Blumczyński Piotr 25
 Błachowska Katarzyna 14, 64, 184
 Błaszczak Grzegorz 35, 141, 147, 184, 194–195, 199
 Богуславский Владимир В. 271
 Болерова О.А. 152
 Bolesław Jerzy Trojdenowicz 35
 Borisow Nikołaj S. (Борисов Николай С.) 13, 15, 24, 27–28, 47, 69, 72, 86, 90, 97, 100, 102–105, 107, 112–113, 118, 120, 123, 124, 128, 130, 135, 139, 143, 151, 160, 162, 169, 204, 207–210, 216, 222, 232–237, 284, 288, 299, 301, 303, 305, 312, 318, 324, 329, 333
 Borys Konstantynowicz (Борис Константинович), książę gorodiecki 38, 169–172, 208, 273, 306–308, 310–312, 318, 323, 325–332, 341
 Borys Michajłowicz Wielki (Borys z Tweru), wielki książę 239, 248, 252, 255
 Borys św., książę rostowski, s. św. Włodzimierza Wielkiego 134
 Borzakowski Włodzimierz S. (Борзаковский Владимир С.) 14, 38, 41, 49–50, 205–206, 209–210, 215–216, 218, 225, 227, 240, 251–253
 Буганов Виктор И. 174, 237
 Bułhakow (Bułgakow) Makary (Булгаков Макарий) 15, 24, 34, 56, 66, 106, 108, 129, 142, 229–230, 234, 307, 332
 Булычев Андриј А. (Булычев Андрей А.) 136, 309, 313
 Бурминов Владимир В. 271

C

Cetnarowicz Antoni 147
 Chodynicki Kazimierz 15–16, 24, 26, 34, 36, 40, 42, 67, 69, 110, 147, 189, 192
 Хорошев Александр С. 72–73, 105

Хорошкевич Анна Л. 72

Cyprian Camblak (Кипреянъ, Кипреян, Киприанъ), metropolita ruski 8–11, 16–17, 23–24, 47–65, 67–69, 74–77, 80–90, 92–93, 95–96, 100, 106–113, 118–124, 126–135, 137–138, 143–155, 157, 159–174, 177–183, 185, 187–190, 192–194, 197–204, 212, 214, 216–217, 219–227, 229, 231–240, 242–243, 254, 256–259, 262–264, 279, 282, 289, 291–296, 298–299, 301–303, 314, 318, 320, 325, 328, 331–342

Cyryl Białożerski 333

Cyryl III, bp rizański 272

Cyryl, archimandryta klasztoru Spaso-Afanasjewskiego w Twerze 243, 245

Czamańska Ilona 153

Czerepnin Lew W. (Черепнин Лев В.) 12, 20, 28–29, 50, 58, 70, 124, 126–127, 140, 144, 148, 158, 164, 166–167, 169–171, 176, 186–187, 191, 196, 202, 205, 213, 215, 223, 231, 242, 249, 251, 253–254, 258, 265, 267, 274–275, 277, 286, 299, 305, 308, 315–316, 321, 325, 331, 333

Czuczyński Aleksander 35

D

Daniel (Daniło), protopop twerski 238, 241

Daniel Kritopul 57

Daniel Zwienigorodzki, bp smoleński 150, 152, 187–188

Daniel, poseł Michała Aleksandrowicza 28

Daniłowicz Ignacy 91, 148

Darrouzès Jean 20, 41, 106

Давиденко Дмитрий Г. 312

Dąbrowska Małgorzata 21

Demetriusz z Aten 162

Демин Анатолий С. 318

Dionizy Suzdalski (Dionizy Pieczerski, Деонисей Печерскомъ) 11, 69, 79, 86, 91–97, 108, 135–146, 154, 169–171, 226, 233–234, 279, 288, 293, 305, 308–331, 334, 336–337, 341

Dionizy, bp Rusi Zaleskiej 101

Dmitrijew Lew A. (Дмитрий Лев А.) 16, 19, 24, 47, 76, 86, 89, 120, 158, 174, 206, 268, 281, 314

Дмитриева Руфина П. 269, 271

Dogiel Maciej 148

Dokian Jan 44–46

Donczewa-Panajotowa Newjana (Дончева-Панайотова Невена) 16, 47, 96, 106

Доронин Андрей В. 185

Дробленкова Надежда Ф. 17, 105

Dymitr Bobrok Wołyński (Dymitr Koriatowicz Wołyniec) 117, 121, 131

Dymitr III Suzdalski (Dymitr Konstantynowicz Starszy, Дмитрей Константинович) (im. zakonne Fiodor), wielki książę włodzimierski, książę suzdalsko-niżnonowogrodzki 52–53, 67, 126, 131, 139, 215, 305–308, 312, 316–319, 321–326, 328

Dymitr Iwanowicz Doński 7–8, 10–11, 13, 27–32, 37, 45, 48–50, 52–53, 62, 64, 67–68, 70–75, 79–80, 83, 86, 88–90, 94–96, 98–102, 106, 108–109, 111–119, 121–127, 129–146, 148, 150–155, 157–158, 160, 182–183, 203, 205, 208, 210–211, 213, 215–216, 222, 224–226, 229, 232–233, 237–238, 273, 275–276, 278–279, 282–289, 291, 294–296, 306, 308, 315, 319–321, 323, 325, 327–328, 335–338, 340–341

Dymitr Jurijewicz Szemiaka 268
 Dymitr Michajłowicz Wołyński (Дмитрий Михайлович Волинский) 206, 277
 Dymitr Olgierdowicz Starszy (Dymitr Briński) 116–117, 121, 140, 184, 275
 Dymitr Suzdalsko-Niżnonowogrodzki 308
 Dymitr Wasylewicz Drucki 252, 275
 Dżanibek, chan Złotej Ordy 70, 73

E

Edygej (Едугея, Едигей), władca Złotej Ordy 130, 165, 174, 261–263, 303
 Ekzemplarskij Andriej W. (Экземплярский Андрей В.) 12, 49, 206, 208, 210, 223, 241, 266, 268, 273, 276, 286, 298–299, 303, 324, 326, 333
 Elizeusz, archimandryta czudowski 78–79
 Entjak, „carewicz ordyński” 333
 Epifaniusz Mędrzec 77–78, 243–244, 247–248
 Eudoksja, córka Dymitra Konstantynowicza 251–252, 308
 Eufrozyn Suzdalski, abp ruski 152, 159, 170–172, 293, 326–328, 330–334, 341
 Eufrozyna Olgierdówna, córka Olgierda Giedyminowicza 275
 Eutymiusz Suzdalski 93, 310–311
 Etymiesz (Eutymiusz, Еуфимий) Twerski, bp 51, 161, 212, 215–224, 226–229, 235, 237–239, 250, 331, 334, 340

F

Fennell John L.I. 189, 192, 206
 Федоров-Давыдов Герман А. 125
 Fiedotow Gieorgij 86
 Фетищев Сергей А. 148
 Fijałek Jan 15, 24, 34–35, 42, 60, 190
 Filoteusz Kokkinos, patriarcha Konstantynopola 23–48, 54–65, 67–68, 80–87, 90, 96, 108, 110, 113, 132, 151, 154, 173, 205, 211, 214, 216, 225, 231–232, 276, 313–314, 334–336, 339
 Fiodor Michajłowicz Twerski 240, 248
 Fiodor Olegowicz Riazański 195–196, 288, 299–303
 Fiodor Olgierdowicz z dyn. Giedyminowiczów 115
 Fiodor Symeonowski (Fiodor Rostowski, Teodor z Rostowa, Феодор Симоновский), bp ruski i abp rostowski 48, 86, 88, 118, 120, 133, 139, 144, 146–147, 149, 152, 157, 159, 164, 226, 229, 237, 293, 296, 323, 326–327, 329
 Fiodor, bp twerski 208, 210
 Fiodor, mnich troicki 75–76, 80, 85–87, 89–90, 95, 236, 281
 Fłorja Borys N. (Флоря Борис Н.) 17, 62, 141
 Focjusz, metropolita moskiewski 91, 123, 168
 Гайда Федор А. 266, 280, 284, 292, 296
 Гальцов Валерий И. 140

G

Gąsiorowski Antoni 201
 Gętlek Łukasz 117
 Giedymin, wielki książę litewski 121, 206, 335

Gierontij, kandydat Michała Twerskiego na metropolitę 207
 Gleb (Hleb) św., książę muromski 134, 269
 Gleb Światosławowicz 186, 195
 Глушкова Вера Г. 230
 Gołubiew Oleg Je. (Голубев Олег Е.) 26–27, 34, 36, 41
 Gołubiński Jewgienij Je. (Голубинский Евгений Е.) 15, 24, 26–28, 34, 40, 47, 56–57, 66, 68–69, 72–73, 77, 79, 83–85, 87–88, 105–106, 108, 110, 128–129, 142, 145–146, 149–150, 157, 161, 163, 165, 168, 170, 172–174, 189, 192, 200, 204, 211, 216, 218, 224, 227, 230, 233–234, 240, 258, 266, 306–307, 309, 316, 329, 332
 Голубовский Петр В. 186–187, 195, 197, 298
 Gorskij Anton A. (Горский Антон А.) 13, 15, 41, 52, 63, 70, 72–73, 86, 99–100, 114, 125–126, 130, 133, 158, 165, 169, 171–172, 191, 215, 225, 265, 268, 285, 315, 319, 321, 326, 329, 333
 Grala Hieronim 12, 14, 89, 244
 Grala Marcin 23, 117, 146, 212, 289
 Grebjeniuk Wasilij P. (Гребенюк Василий П.) 160, 175–177, 181
 Grekow Boris D. (Греков Борис Д.) 13, 70, 125, 174, 261, 303, 315, 328
 Grekow Igor B. (Греков Игорь Б.) 12, 15, 58–59, 94, 102, 124, 132, 137, 148, 167, 174, 183, 193, 318–319
 Григорьев Аркадий П. 69, 72–73
 Grzegorz Cambłak, metropolita litewski 96, 342
 Grzegorz Rostowski, bp 257, 263–264, 292, 301, 331–332
 Grzegorz, wysłannik Filoteusza 65
 Гудзий Николай К. 105

H

Halecki Oskar 13–14, 35, 64, 116, 184–186, 189–191, 194, 201
 Harasim, bp kołomeński 150
 Harasim, wysłannik Aleksego 306
 Hirsch Theodor 26, 84, 117, 194
 Hunia Justyn 153

I

Ignacy Smolatycz (Smoleński) 152–153, 290, 292
 Iarion Kołomeński, bp 264
 Iłowajski Dymitr I. (Иловайский Дмитрей И.) 14, 272–273, 276–277, 279, 282, 285–286, 298
 Imber Colin 153
 Inalcik Halil 153
 Iwan Aleksandrowicz, książę smoleński 266
 Iwan Borysowicz (Иван Борисович), książę suzdalsko-niżnonowogrodzki 252, 323, 325
 Iwan I Kalita (Iwan Daniłowicz), książę moskiewski 30, 115, 207
 Iwan III Srogi (Wielki), wielki książę moskiewski 193
 Iwan Michałowicz Twerski, wielki książę 202, 239–240, 242, 247–255, 259–263, 303, 340
 Iwan Pietrowskij (Ивань Петровський), archimandryta ruski 97, 107–108, 139
 Iwan Światosławowicz, książę wiaźmieński 196
 Iwan Wieljamin (Wieljamnow) 62, 104, 215
 Iwan Włodzimierzowicz Proński 124, 302

INDEKS OSOBOWY

Iwan Wsiewołodowicz Chołmski 241
Iwan, abp nowogrodzki 162, 164–168, 197–198, 202, 258, 263, 339
Iwan, bp suzdalski 219, 310–311
Iwaszko Iwanowicz, syn Iwana Michajłowicza 253
Izaak Czernichowski (z Czernichowa), bp briański 152, 159, 197, 293
Izydor, patriarcha Konstantynopola 42

J

Jadwiga Andegaweńska św., król Polski 141, 145, 194
Jakubowski Aleksander 13, 70, 125, 174, 261, 303, 315, 328
Jamont, namiestnik litewski 191, 195
Jan (Iwan) Baba, bp łucki 190
Jan V Paleolog, cesarz bizantyński 25, 35, 105–106, 234
Jan VI Kantakuzen, cesarz bizantyński 25, 42, 214
Jan, abp nowogrodzki 257
Jan, archimandryta nowogrodzki 150
Jan, wysłannik Filoteusza 65
Янин Валентин Л. 164, 258
Janko z Czarnkowa 37
Яновской Олег А. 268
Jeremi Konstantynowicz, książę dorogobużski 209–210
Jeremiasz Grek (Еремѣй Гречин), bp rizański 11, 159, 289–297, 302
Jerzy Daniłowicz (Jerzy Moskiewski) 206–207
Jerzy Dymitrowicz 52, 195, 202
Jerzy I Lwowicz, książę halicki 207
Jerzy Monachos (Jerzy Mnich) 254
Jerzy Światosławowicz 188, 195–199, 297, 299
Jerzy Wasylewicz Koczewin-Olszeński 97
Jerzy Wsiewołodowicz Chołmski 253, 261
Jezus Chrystus 88
Joazaf, metropolita widyński 57
Józef, bp rizański 278
Julianna Aleksandrowna Twerska 28, 145, 275
Jurewicz Oktawiusz 103
Юри, княз 260

K

Kalikst, patriarcha Konstantynopola 25, 27
Kamieniecki Witold 147
Karacz, poseł tatarski 294
Karamzin Nikołaj M. (Карамзин Николай М.) 11, 28, 69–70, 129, 196, 198, 281
Kartaszew Anton W. (Карташев Антон В., Kartašev A.V.) 15, 24, 28, 47, 56, 66, 68, 72, 92, 168, 207, 210, 224, 226, 230, 234, 257–258, 272, 306
Kasjan, metropolita widyński 57
Каваленя Аляксандр А. 140
Казакова Наталья А. 136

- Kazhdan Aleksandr Petrovich 25, 81
 Kazimierz III Wielki, król polski 34–37, 41, 43–44, 111, 313, 335–336
 Kiaupa Zigmantas 99, 132
 Kiaupienė Jūratė 99, 132
 Kiejstut Giedyminowicz, wielki książę litewski 115, 118, 132–133, 140, 185, 278
 Kiss Csaba G. 147
 Клибанов Александр И. 73, 79, 307
 Klimak Jan św. 149, 254
 Klug Ekkehard (Клюг Эккехард) 14, 41–42, 49–51, 62, 132, 192, 205–206, 208, 210–212, 215–216, 218, 222–223, 227, 240–243, 249, 251–253, 255, 260, 303, 321
 Kłoczowski Jerzy 60, 147
 Kłoss Boris M. (Клосс Борис М.) 19, 112, 124, 218, 228, 230–231, 235–236, 243–244, 246–247, 249, 254, 256, 309–311
 Kolankowski Ludwik 14, 115, 132, 141, 167, 184, 190, 195, 197, 199
 Kolojan, poseł Michała Aleksandrowicza 238
 Koneczny Feliks 99
 Koniawskaja Elena L. (Конявская Елена Л.) 120, 217–218, 221, 227, 235, 239
 Konstantyn Dymitrowicz, książę ugliński 202
 Konstantyn Muromski 269
 Konstantyn Suzdalsko-Niżnogradzki 251
 Konstantyn Wasylewicz Suzdalski 305–307, 333
 Korczak Lidia 12, 21
 Korybut Dymitr Olgierdowicz 140, 275, 297
 Kosman Marceli 64, 115
 Костомаров Николай И. 269
 Кошалеў Міхаіл К. 140
 Koszka Fiodor Andrzejewicz 240
 Kovács István 147
 Kowalenko Władysław 271
 Krahel Tadeusz 147
 Kriwcow Dmitrij Ju. (Кривцов Дмитрий Ю.) 310–311
 Krgczewskij Borys (Кричевский Борис) 16, 24, 27, 33, 56, 307
 Krzyżaniakowa Jadwiga 99, 115, 121, 132, 141, 145, 184
 Krzyżowski Tomasz 117
 Kuczkina Władimir A. (Кучкин Владимир А.) 13, 20, 28, 30, 38, 45, 49–54, 62–63, 70–72, 79, 87, 89, 114, 121–123, 131, 169, 172, 192–193, 210, 213, 242, 265, 275–276, 278–279, 282–284, 289, 305–308, 311, 315–317, 329, 332
 Kuczyński Stefan Maria 14, 32, 38, 54, 121, 132, 184, 186, 189, 297
 Kuncevičius Albinas 99, 132
 Куц Татьяна В. 44
 Kutrzeba Stanisław 297
 Kuzmin Apollon G. (Кузьмин Аполлон Г.) 14, 275, 279, 282, 292, 297, 299

L

- Labuda Gerard 271
 Laiou Angeliki 25

Lehr-Spławiński Tadeusz 271
 Leśniewski Krzysztof 87
 Leśny Jan 153
 Lewicki Anatol 16, 24, 55, 189, 192
 Лихачева Ольга П. 281
 Lichaczew Dumitr S. (Лихачев Дмитрий С.) 158, 175, 206, 244, 254, 268–269, 281, 314, 324
 Lickiewicz Oleg (Лицкевич Олег) 140
 Lingwen Siemion (Szymon) Olgierdowicz 184, 195–197, 299
 Любавский Матвей К. 99

Ł

Ławrentij, mnich 317
 Ławrentijew Aleksandr W. (Лаврентьев Александр В.) 14, 124, 128, 189, 195–196, 225, 265, 275–276, 279–280, 282–283, 285–286, 288–289, 297, 300
 Łowmiański Henryk 115, 147, 184, 186, 191
 Łurje Jakow S. (Лурье Яков С.) 17–18, 74, 126, 136, 175–176, 243, 255–257, 317

M

Maciejewska Wanda 184
 Majeska George P. 292, 296
 Makary (Makarios), patriarcha Konstantynopola 81, 83, 89–90, 106, 108, 230, 234
 Maksym Grek (Максимь Грек) 207, 223, 294–295
 Malachiasz Filozof 138, 322
 Малето Елена И. 83, 109, 152, 158, 161, 188
 Małowist Marian 175, 180
 Mamaj (Мамай), wódz tatarski 13, 52, 62–63, 70–73, 94, 98–101, 106, 113–117, 120–125, 131–134, 154, 183, 215, 278–279, 281–283, 285–287, 303, 315–316, 337–338
 Manuel II Paleolog, cesarz bizantyński 105
 Maria, córka Giedymina 206
 Mateusz z Adrianopola, metropolita kołomiński 159, 226, 233
 Mateusz, metropolita grecki 144
 Мазуров Алексей Б. 150, 280, 286–287, 293
 McGinn Bernard 25
 Mendog, władca litewski 64
 Meyendorff John 15, 24–27, 34, 39, 41, 47, 59–61, 68–69, 78–79, 86, 89–90, 94, 106, 112, 118, 121, 161–162, 165, 168, 172–173, 189, 200, 211, 214, 216, 225–226, 233–235, 296, 313
 Michalski Michał 117
 Michał Andrzejewicz, książę połocki 287
 Michał Betlejemski, abp 162–163, 172
 Michał Giedymowicz Koriat 117
 Michał II Twerski (Michał Aleksandrowicz) (Михаило Александрович Тферски) (im. zakonne Mateusz, Matfiej, Матфей) 10, 27–30, 32–33, 38, 41–42, 44–45, 49–51, 53–54, 61–63, 72, 82, 91, 114, 132, 193, 205–227, 235, 237–255, 259–261, 278, 301, 336, 340
 Michał III Jarosławicz Twerski 49, 206–207, 223, 229, 254
 Michał Smoleński, bp 143, 150, 152–153, 159, 187–188, 293

Michał Wasylewicz Kaszyński (Михаило Васильевич) 49–50, 209, 242
 Michałowski Roman 89, 244
 Мельник Александр Г. 14, 286
 Miklosich Franz von 20, 23, 26, 162, 211, 276, 327
 Mikołaj, mnich sergiejewski 252
 Миргалеев Ильнур М. 125, 165, 328
 Mironowicz Antoni 27, 34, 40, 42, 60, 190, 192, 201
 Misijuk Włodzimierz 87
 Mitiaj (Митяи, Митяй), archimandryta ruski 8, 11, 53, 64–70, 72–87, 89–108, 111–114, 122–123, 136, 138–139, 153, 170, 229, 279–281, 289, 293, 295, 318–320, 336, 341
 Mitrofan Suzdalski, bp 264, 332–334
 Mojżesz, abp nowogrodzki 27, 33, 257
 Монгайт Александр Л. 266, 271
 Morisson Cécile 25
 Müller Joseph 20, 23, 26, 211, 276, 327
 Murad I Osman, sułtan 153
 Муравьева Людмила Л. 255, 257, 267, 324
 Mürid, chan Złotej Ordy 70, 73
 Мусин Александр Е. 136

N

Nagirnyy Vitaliy 21, 23, 63, 146, 212, 289
 Nason, bp smoleński 187–188, 298
 Nasonow Arsenij N. (Насонов Арсений Н.) 13, 41, 52, 70–71, 84, 114, 116, 164–165, 169, 201, 218, 223, 250, 255, 261, 303, 308, 325, 329
 Natanael, bp suzdalski 331
 Назаров Владислав Д. 70–71, 315
 Наумов Андрей Н. 120, 265
 Nicol Donald M. 25, 81, 106, 173, 301
 Niekomat Surożanin (Nikomant z Suroża) 62, 215–216
 Nifont, metropolita halicki 207
 Nikander (Никандръ) z Ganos, metropolita grecki 144, 159, 219, 226, 233
 Nikodem Jarosław 14, 19, 40, 63, 99, 115–116, 132, 141, 145, 149, 168, 186–187, 190–191, 195, 201
 Nikofor, sługa Dymitra Dońskiego 88
 Nil Kerameus, patriarcha Konstantynopola 23, 47, 54–57, 63, 65, 73, 77, 84, 92, 105–112, 119, 123, 130, 136, 138, 143, 150–151, 154, 224, 231, 233–234, 313, 321, 327, 336–338
 Nodzyńska Ludmiła 230

O

Obolensky Dimitri D. (Оболенский Дмитрий Д.) 16–17, 24–25, 32, 40, 47, 56–58, 60–61, 81, 96, 109–110, 149, 173, 189, 214, 225, 295
 Ochmański Jerzy 99, 115, 121, 132, 141, 145, 184
 Oleg II Iwanowicz Rzazański (Олегъ Рязаньскыи) 11, 114, 126, 131, 145, 152, 188–189, 195–196, 198, 225, 265–268, 270–302, 341

Olgiard Giedyminiowicz, wielki książę litewski 7–8, 10, 13, 23, 26–34, 36–48, 53–55, 57, 59–64, 71–72, 84, 99, 109, 111, 115, 173, 184–185, 206, 208, 210–214, 222, 232, 259, 274–276, 313, 335–336
 Ольшевская Лидия А. 231
 Oslabia, mnich 123
 Ostej z dyn. Olgierdowiczów 127, 130–132, 238
 Ostrogorski Georgij 25, 61, 81, 106, 153, 301

P

Pachomiusz Logoteta 105
 Pankowicz Andrzej 148
 Paszkiewicz Henryk 12, 14, 34–35, 46, 64, 71, 99, 115–116, 141, 205, 305–308
 Пашуто Владимир Т. 28, 164, 215, 265, 308
 Paweł Apostoł (Paweł z Tarsu) św. 323
 Paweł Wysokij, mnich 324
 Paweł, bp kołomeński 150
 Paweł, wysłannik Aleksego 306
 Pawłow Aleksiej S. 95
 Pelikan Jaroslav 39, 86
 Perrie Maureen 160
 Piątek Maciej 39
 Печинков Михаил В. 309
 Пентковский Алексей 87
 Piereswiet Aleksander św., mnich 123
 Первухин Григорий П. 33, 210, 216, 227
 Pietkiewicz Krzysztof 147, 184, 323
 Pietruszko Władisław I. (Петрушко Владислав И.) 24, 56, 66, 68–69, 104, 168, 224, 234
 Pimen (Пиминь, Пуминь), metropolita „Wielkiej Rusi i Kijowa” 8, 97, 100–101, 105, 107–113, 119, 122–124, 129, 135–139, 143–147, 149–155, 157, 183, 187, 222–227, 229, 231–233, 237, 278, 281, 289–296, 321, 325, 327–328, 336–338, 340–341
 Piotr Apostoł św. 323
 Piotr II św., metropolita kijowski 7, 307
 Piotr, metropolita ruski 134, 207, 272, 305
 Piotr, namiestnik Jerzego I 207
 Pletnia Robert 167, 197, 199
 Плигузов Андрей И. 72
 Płaton Archimandrit (Платон Архимандрить) 240
 Платонов Олег А. 179
 Roszczekajew Roman Ju. (Росчкаев Роман Ю.) 70–71, 73, 98–99, 114, 125
 Podhorodecki Leszek 121, 328
 Подскальски Герхард 266
 Полехов Сергей В. 185, 287
 Поньрко Наталья В. 19, 48, 158, 206, 281, 314
 Попов Геннадий В. 254
 Poppe Andrzej 12, 31, 266, 271, 295
 Posilge Johann von 194

- Preiser-Kapeller Johannes 34, 129
 Presniakow Aleksandr J. (Пресняков Александр Е.) 12, 14, 115, 132, 160, 166, 169, 205, 328
 Prinzing Günter 16, 24
 Prisiółkow (Priselkov) Michaił D. (Присёлков Михаил Д.) 18, 29, 38, 52, 66–67, 69–70, 73–74, 77–78, 80, 82–83, 87, 89, 91–93, 96–98, 100, 107–108, 112, 118, 120, 126–127, 131, 135–137, 139, 142–144, 146, 148–152, 160, 162, 169–170, 175, 185, 187, 190–192, 196–197, 199–202, 222, 226, 230, 232–233, 238–241, 246, 251, 253, 256–257, 261, 264, 266, 273, 278, 286–287, 290, 292–294, 296, 299, 302–303, 310, 312, 320, 322–330, 332–334
 Prochaska Antoni
 Prochorow Gelijan M. (Прохоров Гелиан М.) 15, 17, 24–25, 45, 47, 52, 59, 61, 65–66, 74–76, 79, 81, 85–86, 89, 91, 93–100, 102–103, 106–107, 110–111, 113, 118, 123–124, 142, 152, 214, 227, 231–232, 236, 280, 309, 313, 317, 324
 Psellos Michał 103

R

- Raitt Jill 25
 Раппопорт Павел А. 254
 Rodosław Światosławowicz 196, 299–300
 Roman III Argyros, cesarz bizantyński 103
 Roman Michajłowicz, namiestnik litewski 195
 Roman, metropolita litewski 26–27
 Roman, patriarcha ruski 41
 Rowell C. Stephen 64, 185
 Rudakow Władimir N. (Рудаков Владимир Н.) 13, 268

S

- Сафаргалиев Магамет Г. 125
 Salamon Maciej 16, 20, 24, 58, 60, 63, 148
 Салмина Марина А. 126, 268
 Sarajka (Сараика), poseł Mamaja 114, 315
 Sawa, bp łucki 167, 197–198, 257, 263, 331
 Sawa, bp sarajski 150
 Сазонов Сергей В. 14, 286
 Semkowicz Władysław 297
 Sergiusz z Radonieża (Radonieński) św. 48, 53–54, 68, 75–82, 85–90, 93–95, 97–99, 105, 107–108, 113, 118, 120, 122–123, 139, 228, 230, 236, 273, 287–288, 295, 306, 313–314, 320
 Sergiusz, mnich troicki 281
 Ševčenko Ihor 25, 58, 61, 111, 214
 Sewastjanowa Olga W. (Севастьянова Ольга В.) 33, 92, 163, 167–168
 Shubin Daniel H. 69, 118, 157
 Селезнев Юрий В. 115
 Semion Konstantynowicz, książę twerski 209
 Siemion (Symeon) Dymitrowicz suzdalski 131, 139, 319, 321, 324–326, 328–329, 333
 Siemion Iwanowicz Pyszny (Szymon Dumny) 68, 273
 Sikorski Dariusz Andrzej 19
 Синицына Нина В. 323

- Cёмина Майя В. 274
 Skirgieёё Olgierdowicz (im. chrzcielne Iwan) 117, 140–141, 184–185, 190
 Skrynnikow Ruslan G. (Скрынников Руслан Г.) 16, 24, 59, 69, 86, 91, 97, 99, 101, 105, 108, 118, 123, 128, 148, 160, 206, 216, 279–280, 314
 Skrzypek Józef 147, 165
 Smolka Stanisław 13, 16, 24, 34, 40, 69, 99, 105, 112–113, 115, 118
 Smółka Grzegorz 64, 185
 Сочев Юрий В. 72, 316
 Sokołow Płaton P. (Соколов Платов П.) 37, 45, 56–58, 69, 85, 91, 95, 101–102, 106, 108, 111, 113, 129, 133, 144, 173, 291
 Sokołowski August 184
 Sołowjow Siergiej M. (Соловьёв Сергей М.) 12, 28, 30, 66, 69, 71–72, 129, 164, 171, 182, 205–207, 216, 249, 260, 281, 288, 303, 306
 Срезневский Измаил И. 52, 75, 149, 221, 320
 Stefan Permski, bp 136, 143–144
 Stefan z Radonieża, brat Sergiusza 314
 Stephenson Paul 16, 24
 Stopka Krzysztof 12, 205
 Strehlke Ernst 26, 84, 117, 194
 Strojew Paweł M. (Строев Павел М.) 247, 266, 274, 278, 296, 311
 Strzelczyk Jerzy 144
 Султанов Турсун И. 70
 Symeon, bp twerski 223
 Symeon, bp włodziński 223
 Szabuldo Feliks M. (Шабульдо Феликс М.) 14, 35, 53, 113, 116–117, 119–120, 140, 148, 192
 Шамагонов Федор Ф. 60, 185
 Szajnocha Karol 132
 Шамбинаго Сергей К. 134
 Щапов Ярослав Н. 323
 Szekow Aleksander W. (Шеков Александр В.) 14, 86, 297
 Szewczenko Igor (Ševčenko Игорь) 25, 58, 61, 111, 214
 Шмидт Сигурд О. 140
 Szujski Józef 184
 Szymaniuk Anatol 24

Ś

- Światosław Smoleński, książę 29, 32, 54
 Świdrygieёё (Bolesław Świdrygieёё), wielki książę litewski 194, 197

T

- Tajduła, żona chana Uzbeka 72–73
 Tatiszczew Wasyl N. (Татищев Василий Н.) 200, 266, 274, 276–277
 Temür (Temir) Kutług (Темирь Кутлуя), chan Złotej Ordy 165, 175, 180, 191, 194–195, 298
 Temuszew Stiepan 21
 Temuszew Wiktor N. (Темушев Виктор Н.) 14, 28, 202, 265
 Teodor, wysłannik Michała A. Twerskiego 38, 44

Teodoryt, metropolita kijowski 26–27
 Teodoryt, metropolita litewski 26, 110
 Teodozjusz I Wielki, cesarz bizantyński 254
 Teodozy Pieczerski św. 228, 230
 Teodozy z Żeltikowa, mnich twerski 211, 228
 Teodozy, archimandryta twerski 41, 238
 Teofan, malarz bizantyński (Феофанъ иконникъ Гръчинъ) 294
 Teofan, metropolita nicejski 110, 138
 Teognost, bp riazański (Феогност, владыка Рязанский) 150–151, 278, 290–294, 296–297, 301–302,
 Teognost, metropolita kijowski 7, 68, 70, 80, 90–91, 153, 224, 257, 272–273, 307
 Teognost, metropolita trapezuncki 151
 Teoktyst, bp riazański 288
 Tęgowski Jan 28, 63, 115–117, 127, 140, 148, 184–185, 206, 234, 275, 297
 Тихомиров Михаил Н. 70, 104, 128, 134, 155, 158, 204, 332
 Темушев Виктор Н.
 Timur Chromy (Tamerlan, Timur Lenk, Темир Аксак Шархаманьскы), zdobywca azjatycki 165, 169, 174–180, 182, 186, 203, 298–299, 328–329, 339, 342
 Тизенгаузен Влади́мир Г. 71
 Tochta, chan Złotej Ordy 315
 Tochtamysz (Тахтамыш), chan Złotej Ordy 114–115, 124–127, 129–133, 135, 137, 139–140, 154, 165, 169, 174, 176, 180–181, 190–192, 194, 197, 216, 223–225, 232, 235–238, 260–261, 278, 284–285, 287, 294, 298–300, 303, 319, 321, 323, 325, 328–330, 337, 339–341
 Töppen Max 26, 84, 117, 194
 Trajdos Tadeusz M. 15–16, 36, 143, 188–190, 192, 200–201, 204, 225
 Травников Сергей Н. 231
 Трепавлов Вадим В. 175
 Трофимовский Николай В. 188
 Tygielski Wojciech 12
 Турилов Анатолий А. 17, 68

U

Urban Jacek 21
 Urban V, papież 25
 Urus, chan Złotej Ordy 71
 Uspenski Borys A. (Успенский Борис А.) 16, 68, 81, 91–92, 278, 323
 Успенский Федор И. 15, 81, 106, 323
 Ушницкий Василий В. 70
 Uzbek, chan Złotej Ordy 72, 315

W

Вагнер Георгий К. 254, 271
 Ware Kallistos 87
 Wartberge Hermann von 26, 84
 Wasilewski Tadeusz 140

- Wassian, bp riazański 278
- Wasył Dymitrowicz Kirdjapa , książę suzdalski 131, 139, 319, 321, 325–326, 328–329, 333
- Wasył I Dymitrowicz (Wasył Moskiewski, Василий I Дмитриевич, Василен I Дмитрієвич), wielki książę moskiewski 10–11, 52, 131, 148–149, 155, 157–161, 163–174, 176–180, 182–189, 191–199, 202–204, 218, 225, 227, 241–243, 258–260, 295–296, 298–301, 303, 330–333, 338–339, 341–342
- Wasył I, bp riazański 269
- Wasył II Ślepy, wielki książę moskiewski 268
- Wasył II, bp riazański 265, 269–272, 274, 277–278
- Wasył III Iwanowicz, wielki książę moskiewski 294
- Wasył Michajłowicz Kaszyński, władca twerski 51, 53, 208–210, 242, 248, 251–252
- Wasył Rumianec, bojar 170, 330
- Wasył, abp nowogrodzki 57
- Wasył, bp twerski 33, 208–213, 227, 238, 340
- Wasyłisa, żona Andrzeja Konstantynowicza 312
- Wątróbska Halina 320
- Виноградов Михаил А. 145, 227, 289
- Witold Kiejstutowicz (Витовт Кестутевич Литовско, im. chrzcielne Aleksander), wielki książę litewski 133, 148–149, 158–159, 165, 167, 175, 180, 183–203, 241, 257, 260, 263, 267, 297–301, 339, 342
- Władysław II Jagiełło (Ягайло), król Polski 115–117, 120–122, 131–132, 140–143, 145, 147–148, 184–185, 189–190, 192, 201, 263, 281–282, 337, 342
- Włodzimierz Andrzejewicz Sierpuchowski (Володимєрь Андреевич), książę 29–31, 116, 124, 127, 130, 133–134, 140, 175, 179, 195, 215, 274, 286
- Włodzimierz Dymitrowicz Proński (Володимєрь Дмитреевич Проньський) 274–278
- Włodzimierz I Wielki św., wielki książę kijowski 269
- Włodzimierz Olgierdowicz z dyn. Giedyminowiczów (Володимєрь Олгердович) 117, 142–143, 233–234, 331
- Володимєрь, князь 260
- Воздвиженский Тихон Я. 292, 296
- Wróblewski Andrzej Kajetan 12
- Wsiewołod Aleksandrowicz 208, 241
- Wyrozumski Jerzy 12, 34–35, 37, 64, 147, 205

Z

- Зеленина Яна Э. 217, 227, 230
- Зиборов Виктор К. 17–18, 217, 255–256, 267
- Znosko Aleksy 320
- Zofia Dymitrówna, córka Dymitra Dońskiego 288
- Zofia Witoldówna, córka Witolda Kiejstutowicza 158, 183–185, 191, 225, 339

Ż

- Żdan Michał 191
- Желтов Михаил С. 78
- Журавель Александр В. 71, 282–283
- Жучкова Ирина Л. 175

HISTORIA - HEREDITAS - ECCLESIA

1. Krzysztof Stopka, Jakub Osiecki, Konrad Siekierski, *Ormianie katolicy w Armenii i Gruzji. Historia, pamięć, tożsamość*, 2019.
2. Sławomir Dryja, Stanisław Sławiński, *Mała encyklopedia piwowarska Krakowa i Kazimierza w wieku XVI i pierwszej połowie wieku XVII. Studia z dziejów piwowarstwa Krakowa i Kazimierza z uwzględnieniem problematyki Kleparza i przedmieść*, 2019.
3. Sławomir Dryja, *Słownik biograficzny słodowników, piwowarów i karczmarzy krakowskich 1501-1655*, 2019.
4. Sławomir Dryja, Jakub Szczurba, *Szkice z dziejów wojnickiego piwowarstwa. Browar Wojnicz 1867–1915*, 2019.
5. Grzegorz Chajko, *Kościół rzymskokatolicki w Bełzie. 1867–1939*, 2019.
6. Jacek Urban, *Święty Jan Paweł II jako biskup krakowski*, 2020.
7. Marlena Hajduk, *Dzieje Pałacu Biskupiego w Krakowie w latach 1815–1894*, 2020.
8. Tomasz Graff, *Najstarsze bractwo różańcowe w Wadowicach. 1616–1822*, 2020.

Marcin Grała – historyk zajmujący się dziejami Europy Wschodniej w średniowieczu, ze szczególnym uwzględnieniem historii Rusi Północno-Wschodniej w wieku XIV i XV. Absolwent Wydziału Historii i Dziedzictwa Kulturowego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, gdzie w roku 2019 uzyskał stopień doktora. Zatrudniony jako asystent w Katedrze Europy Środkowej i Wschodniej. W kręgu jego zainteresowań badawczych znajdują się zagadnienia związane z zaangażowaniem politycznym prawosławnej hierarchii kościelnej, unią polsko-litewską oraz Bizancjum. Uczestnik szeregu cyklicznych międzynarodowych konferencji naukowych „Colloquia Russica”, członek działającej przy PTH Polskiej Komisji Bizantynologicznej.

<https://akademicka.pl>

Uniwersytet Papieski
Jana Pawła II
w Krakowie

ISBN 978-83-8138-375-2

